DAGSPRESSEN OG EEC

JØRGEN DALHOFF

I. INDLEDNING

Formålet med det foreliggende studie er at belyse den danske dagspresses indhold om »De europæiske Fællesskaber«, EF eller EEC[1]).

Når undersøgelsen er foretaget, er det ud fra det synspunkt, at dagspressen er det sted, sammen med radio og tv, hvor befolkningen får størsteparten af sine oplysninger om EF. Denne kategoriske påstand bygger på en undersøgelse foretaget af Niels Thomsen[2]) i 1964, på en enquête foretaget af tv-avisen og på almindelig viden om problemerne.

Massemediernes udbredelse er enorm i Danmark, men med hensyn til politisk påvirkning må dagspressen stadig siges at indtage en dominerende plads. Den såkaldte ugepresse har store oplag, men er fortrinsvis af underholdende karakter uden direkte at tage stilling til afgørende politiske spørgsmål. Desuden vil deres værdi som nyhedsformidlere selvsagt være minimal. At de på den anden side ikke er politisk neutrale, viser en nylig foretaget undersøgelse[3]), idet det her konkluderes, at de normer og værdier, som præger indholdet, er yderst samfundsbevarende og af udpræget borgerlig, mellemklasse observans. Disse konklusioner er imidlertid meget værdiladede og vil ikke blive uddybet her.

De politiske tidsskrifter har i Danmark en meget lille udbredelse rent oplagsmæssigt og er derfor uinteressante i denne sammenhæng. Mere betydningsfulde er de såkaldte fagblade, som har ret stor udbredelse og som ofte tager skarpe standpunkter i den politiske debat. Man kan her tænke på fagbevægelsens blade, hvor så indflydelsesrige folk som Thomas Nielsen, Hans Rasmussen og Anker Jørgensen har stor betydning for meningsdannelsen. Distriktspressen har i de senere år fået øget betydning. Der uddeles over 300 lokal- og annonceblade pr. uge til næsten samtlige husstande i Danmark. Det stigende oplag har medført større muligheder for en egentlig nyhedsdækning og for andet stof af politisk interesse. Ud fra et EF-synspunkt er disse blade dog uden faktisk betydning.

Når dagspressen trods alt stadig må tillægges størst betydning, skyldes det

---

[1]) i det følgende vil EF og EEC blive brugt i flæng.

[2]) N. Thomsen: »Partipressen«, Institut for Presseforskning og Samtidshistorie, 1965.

[3]) Foretaget af Institut for statsvidenskab i Århus. Man undersøgte en »halv« årgang af »Søndags-BT«.

nogle faktorer, som er nævnt i en Gallup-undersøgelse, refereret til hos Niels Thomsen. I denne undersøgelse har man sammenstillet dagspressens samlede oplag med antal husstande. Det viser sig, at oplaget svarer nogenlunde til antallet af husstande, men antal aviser pr. indbygger er faldet betydeligt. Ifølge Gallup læses hvert dagblad af 2,5–3 personer, hvilket er lidt mere end antal voksne personer (over 15 år) i hver husstand. Ca. 95 pct. af alle voksne i Danmark læser regelmæssigt avis, 20–25 pct. mere end ét blad. Rent tilbudsmæssigt er befolkningen altså ganske godt dækket ind via dagspressen. Men hvilke faktorer spiller ind i den proces, der foregår mellem medierne og modtagerne imellem (i vort tilfælde dagspressen og læserne)? Det vil vi se på i det følgende.

II. NYHEDSFORMIDLINGEN

A. *Nyhedens vej til læseren*

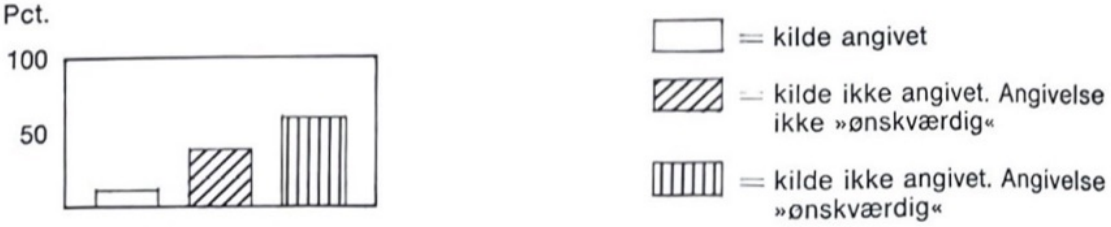
Der er yderligere to problemer, som er relevante baggrundsfaktorer for undersøgelsen. Det er selve nyhedsformidlingen og virkningen af det stof, som viderebringes i massemedierne og i særdeleshed i dagspressen.

Et væsentligt krav til avisernes nyheder er, at læserne skal kunne stole på dem. Det er ofte svært for læseren selv at bedømme troværdigheden, idet nyhedsstoffet bevæger sig ad indviklede veje, før det når frem til mediet. Det kildekritiske arbejde er altså overladt til nyhedsformidlerne. Det afhænger af stoffet, hvor vigtig kildeangivelsen er; men ved meddelelser om begivenheder, som er af stor vigtighed for mange mennesker, f. eks. oplysninger om EF, hvor dansk tiltræden afgøres ved en folkeafstemning, er det et centralt krav. Ved en undersøgelse på Göteborgs Statsvidenskabelige Institut har man konstateret, at kildeangivelser er en mere sjælden foreteelse end umiddelbart antaget. Følgende figur illustrerer mere tydeligt forholdene:

Hvis angivelse af kilden ikke er ønskværdig, indebærer dette, at telegrammer kommer fra kilden, f. eks. refererer en politisk tale.

En reporter kan selvfølgelig have gyldige grunde til ikke at angive kilden, f. eks. for at beskytte vedkommende, men oftest gælder dette ikke.

Fig. 1. Kildeangivelser hos 24 svenske aviser i perioden marts-april 1964.

Kilde: Stig Hadenius og Lennart Weibull: »Press radio tv«.

I de senere års debat om nyhedsformidlingen har et centralt begreb været den såkaldte »gate-keeper«. Det er opfundet af amerikaneren Kurt Lewin[4]) og er kort et udtryk for den udvælgelsesproces, som foregår på bladenes nyhedsredaktioner. Der sker en enorm frasortering undervejs. Denne frasortering, som læseren er totalt uden indflydelse på, sker ved de forskellige »gates«, som nyheden passerer. Gate-keeper teorien er rigtig og anvendelig i sit udgangspunkt, udvælgelsen af stof, men den lægger for stor vægt på enkeltpersoners, dvs. nyhedsredaktørers, betydning. Undersøgelsen viser, at personen er temmelig underordnet i udvælgelsen af stof, denne afgøres af et samspil af faktorer. Nyhedsprocessen udgør et balanceret system, hvor redigeringen af nyhedsstoffet påvirkes fra i hvert fald tre sider:

1. det nyhedsforetagende, der arbejdes for, eks. en avis.
2. de nyhedsproducenter, som leverer materialet.
3. dem, som nyhederne skal leveres til, eks. læserne.

Gate-keepers bevægelsesfrihed er forskellig fra f. eks. avis til avis. På små blade er ressourcerne begrænsede, hvilket begrænser valgmulighederne. Andre har måske meget faste normer for, hvilke ting der må bringes. Begge disse faktorer afspejles i de aviser, som denne undersøgelse omfatter.

B. *Objektivitet*

En anden vigtig faktor er objektivitetsspørgsmålet. Er aviserne »objektive«? Grön Palm[5]) mener, at der foregår en bevidst vestlig indoktrinering i svenske aviser. Et andet perspektiv er begrebet »nyhedsimperialisme«, forstået som de store vestlige bureauers forvridning af nyhedsformidlingen, især fra U-landene og østlandene, som følge af deres faktiske monopol. Wilbur Schramms undersøgelse[6]) viser, at nyhedsbureauernes værdifællesskab med moderlandene præger deres nyhedsbedømmelse, hvad angår geografiske områder. Man bør have dette i tankerne, når man læser sin avis, idet danske dagblade jo henter så godt som alt udenrigsstof fra de store vestlige bureauer. Ud fra en EF-synsvinkel er denne problematik måske mindre væsentlig, idet aviserne her til en vis grad støtter sig på egne korrespondenter; dette gælder i hvert fald de største blade.

Et spørgsmål, som imidlertid er mere væsentligt, er problemerne omkring begrebet objektivitet. Jeg vil ikke i min undersøgelse forsøge at bedømme, om den danske dagspresse er »objektiv« angående EF, men problemet er væsentligt og fortjener en undersøgelse. Som med så mange andre ting er

4) Lewin: »Frontiers in Group Dynamics II: Channels of group life; Social planning and action research (Human Relations 1947).
5) Palm: »Indoktrineringen i Sverige« (Stockholm 1968).
6) Wilbur Schramm: »Mass Medio and National Development« Stanford 1964.

Fig. 2. En definition af objektivitetsbegrebet.

svenskerne foran os her, idet der foreligger en undersøgelse fra januar 1971 af Jörgen Westerståhl: »LKAB-konflikten i radio/tv og dagspresse«, Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs Universitet. Det må være rimeligt indledningsvis at slå fast, at en fuldstændig »objektiv« fremstilling er umulig, og vel knap nok ønskværdigt at nå frem til. Selve begrebet er så diffust, at man aldrig vil kunne blive enig om dets indhold. Jörgen Westerståhl har forsøgt at give begrebet konkret indhold, som det fremgår af ovenstående figur:

Vi ser, at der stilles fire krav til en »objektiv« fremstilling:

1. Sandhed.
2. Relevans.
3. Balance.
4. Neutral præsentation.

ad 1. *Sandhed*

Man kan diskutere berettigelsen af dette krav, idet det i nogen grad er overordnet de andre. Uden »Sandhed« er der ingen mening med en balanceret og neutral fremstilling. Desuden er det ofte svært at få konstateret, hvornår en hændelse er sand. Men kravet er vigtigt i den forstand, at vi i de fleste »objektivitets«-undersøgelser må forudsætte det opfyldt. Er dette ikke tilfældet, mister undersøgelsen sin værdi. Min egen undersøgelse er et eksempel, hvor vi må forudsætte kravet om sandhed opfyldt, men hvor det er meget svært at efterprøve, om det faktisk er tilfældet.

ad 2. *Relevans*

Dette krav indebærer, at man skal give en hændelse den placering og plads, som må anses for rimelig. Hvad er rimeligt? Dette er naturligvis svært at afgøre. I sin undersøgelse af Sveriges Radio løste Westerståhl problemet ved at sammenligne med andre nyhedsmedier. Hvis der var stærke afvigelser mellem radio/tv og nyhedsbureauerne og aviser af forskellig partifarve, anså man ikke kravet om saglighed for opfyldt. Før man drager den slags sammenligninger, må man dog sikre sig, at dem man sammenligner med har som et af sine mål at opnå samme grad af saglighed, som det

medium, der undersøges. Det skinner tydeligt igennem her, hvilke vanskeligheder, der er forbundet med måling af objektivitet, hvordan afgør man f. eks., at en avis tilstræber saglighed i fremstillingen?

ad 3. *Balance*

Dette krav indebærer, at alle parter skal have plads, og at man ikke fortier visse hændelser. Dette krav er meget svært at opfylde, idet alle parter som regel ikke har samme mulighed for at trænge igennem til nyhedsmedierne. Det er f. eks. meget tydeligt netop i forbindelse med oplysninger om EF, idet over 90 pct. af dagspressen er mere eller mindre knyttet til partier, som er erklæret tilhængere af EF, ja, næsten 100 pct. Vi vil dog ikke foregribe undersøgelsens resultater her. Når balancekravet alligevel fortjener undersøgelser, er det fordi, det kan være af interesse at afdække årsagerne til den manglende balance. Disse kan være mange: Manglende muligheder, manglende vilje til at udtale sig, visse parters udtalelser skønnes mere relevante end andres, pressefolks sympatier.

ad 4. *Neutral fremstilling*

Slutter sig naturligt til kravet om upartiskhed, men er selvsagt lige så svært at opfylde som balancekravet. Man bør i nyhedsformidlingen ikke anvende værdiladede udtryk, som angiver sympati til den ene eller anden side. Men hvem afgør, om visse udtryk er neutrale. Dette er et omstridt problem og kan i visse tilfælde give vanskeligheder med andre lande, hvis det skønnes, at man har fået en ufordelagtig, ikke-»neutral« omtale. Det ligger i sagens natur, at neutralitetskravet kun tilnærmelsesvis kan forlanges opfyldt, især i Danmark, hvor partitilknytningen i dagspressen endnu ikke er forsvundet. De hyppige debatter om kravets opfyldelse i radio og tv understreger blot betydningen af, at vi i Danmark får nogle ordentlige undersøgelser, som kan fremdrage problemstillingen på videnskabeligt grundlag og ikke kun som retssager om det fornærmelige i brugen af udtrykket »røde lejesvende« o. l.

C. *Forholdet til modtagerne*

Medieforbruget afhænger af mange faktorer. Der er en naturlig sammenhæng mellem exponering, opmærksomhed og valg af massemedier og deres indhold. Jo flere massemedier og jo større mediemængde en person exponeres for, jo større er sandsynligheden for, at han er opmærksom på en stor mængde. Ét må antages, at det er de samme faktorer, som bestemmer exponeringen for indholdet og opmærksomheden for medier. Exponering for massemedierne varierer med alder, uddannelse, hjemsted, social placering, køn, politisk indstilling. Man kunne nævne flere faktorer, men de ovennævnte er afprøvet i flere undersøgelser både i Sverige og

Norge[7]). Det viser sig, at man kan skelne mellem to grupper af medieforbrugere. *Storforbrugere og småforbrugere.* Storforbrugere af et medium er i reglen også storforbrugere af et andet, eks. aviser og tv. Storforbrugergruppen domineres af midaldrende, veluddannede og politisk interesserede mænd. Småforbrugerne er de personer, som hverken læser avis, hører radio eller ser tv. Denne gruppe består for størsteparten af unge ugifte personer samt politisk indifferente. Sådanne undersøgelser er interessante, fordi de også giver et fingerpeg om, hvem der må formodes at læse EF-stof. Det viser sig nemlig, at skillelinjen mellem storforbrugere og småforbrugere også til en vis grad gælder for indholdet. Småforbrugernes stofvalg er ret snævert, f. eks. film, tegneserier og historier om »kendte folk«, medens storforbrugerne vælger mere alsidigt.

Spørgsmålet er så, hvad det er, der gør visse medier og medieindhold mere populære end andre? Hvad er det for egenskaber, som styrer valg af medie og indhold? Man plejer her at skelne mellem to hovedårsagstyper:

1. *Egenskaber hos mediet*

Fremtrædende faktorer er her størrelse/omfang, kontrast/farve og placering/sendetid. Gentagelser kan også øge interessen, det samme gælder billeder. Der har endnu kun været få undersøgelser af nyhedsstof, men det viser sig, at placering og størrelse er meget væsentlige faktorer, når det gælder om at fange opmærksomhed.

2. *Egenskaber hos individet*

Om denne egenskab er vigtigere end nr. 1, er svært at afgøre, men det er tydeligt, at den personlige indstilling spiller en stor rolle for valg af information. Dette er vist i flere undersøgelser både i USA og Sverige.

En faktor, som er knap så fremtrædende som de to ovennævnte, er:

3. *Informationens anvendelighed*

I massemedierne gives der råd og oplysninger om mangt og meget, som er mere eller mindre nyttigt for forskellige individer. Nok så vigtige er imidlertid massemediernes betydning som udgangspunkt for diskussioner og for en række mellemmenneskelige kontakter. Vi kan her tænke på, hvad vi skrev i indledningen til dette studie om en lille enquête, som dansk tv foretog. Den viste tydeligt, med alle forbehold for manglende repræsentativitet og andre usikkerhedsmomenter, at massemedier havde stor betydning for de oplysninger folk havde om EF.

[7]) »Dagspressens situation« SOU 1968:48 (1968) og »Fakta om to media« (Oslo 1963).

Endelig kan nævnes, at opmærksomheden for massemedierne afhænger af en fjerde faktor:

4. *En kombination af personlige interesser og egenskaber hos mediet*

Det viser sig, at sympatisører læser sit eget partis presse på en anden måde end læsere, som ikke har samme politiske opfattelse. Tolkningen består af identifikation og vurdering. Med identifikation tænkes først og fremmest på mulighederne for at identificere pressens politiske farve. Undersøgelser[8]) viser, at informationsgraden er høj hos læsere med angivne partisympatier, medens læsere uden angivne partisympatier afviger markant (mange af disse hører hjemme i den før omtalte gruppe af »småforbrugere«).

Anden halvdel af tolkningen er vurderingen, hvilke medier er mest tilforladelige? Dette spørgsmål har man undersøgt bl. a. i Sverige og USA. Et af resultaterne ses i nedenstående tabel:

Vi ser, at tv har de højeste værdier i alle tre tilfælde. I USA har man dog relativt mere tillid til aviserne end i Sverige, hvilket hænger sammen med, på den ene side forskel på aviserne i de to lande og på den anden side forskel på tv. Mediernes tilforladelighed varierer også med forskellige kategorier af stof og for dagspressens vedkommende med avisernes politiske farve. Læseren har mest tillid til aviser, som har samme overbevisning, som han selv har. Endelig har læserens uddannelse også indflydelse på, hvilke medier der anses for mest pålidelige. Jo højere uddannelse,

TABEL 1.

Bedømmelse af tilforladelighed hos presse, radio og tv

Spørgsmål: Hvis De får modstridende eller forskellige oplysninger om en og samme hændelse fra avisen, radioen eller tv, hvilken af dem tror De da mest på?

Medium	*Undersøgelser*		
	Beredskabsnævnet efteråret 1969	USA 1966	USA 1967
Aviser	3	31	24
Tidsskrifter	–	–	8
Radio	24	11	7
TV	55	46	41
Ved ikke	18	12	20

Kilde: Törnquist: »Attituder till några internationella problem och massemedier« (1970).

[8]) se Jörgen Westerståhl: »Dagspressen och den politiska opinionsbildningen« (1965).

jo mere tillid til pressen, men dog ikke mere end tv. Det er i det hele taget tydeligt, at tv »står stærkt« hos befolkningen.

D. *Den sociale kommunikationsproces*

Vi slutter dette afsnit om »modtagerprocessen« med nogle teoretiske betragtninger om massekommunikationens budskaber og om, hvorledes disse behandles af personer og grupper i en *social kommunikationsproces.* Det er især inden for smågruppeforskningen, at man har beskæftiget sig med disse problemer. I hver gruppe dannes et kommunikationssystem med nogle *opinionsledere,* som har stor indflydelse på gruppens normer og anskuelser. I bogen »The peoples choice« mente man, at den personlige indflydelse havde størst betydning ved den politiske meningsdannelse; massemediernes indflydelse var ubetydelig for de store masser. Kun et fåtal, opinionslederne, lod sig påvirke af massemedierne, og førte deres kundskaber videre via personlige samtaler. Denne teori kaldes *totrins-hypotesen.* Informationen kommer frem i to trin, først til »gruppens leder« (opinionsformidleren) og fra ham til de øvrige i gruppen. Hypotesen kan kort beskrives som følger:

1. Personlig indflydelse gennem samtale og diskussioner påvirker individerne mere, end massemedierne gør.
2. Den personlige indflydelse formidles af visse personer, som er mere politisk interesserede end andre. Disse findes i alle samfundslag.
3. »Opinionslederne« exponeres oftere for information i massemedierne end andre.

I de senere år har man begyndt at »pille« ved totrins-hypotesen, prøvet at forbedre og forfine den. Man har i særlig grad beskæftiget sig med fænomenet »opinionsleder«. Hvilke egenskaber har han? Hvor stabil er han i sin meningspåvirkning? Hvad er hans forhold til massemedierne? Et af de resultater, man er nået frem til, er sondringen mellem to typer af opinionsledere: 1. *vertikale* og 2. *horisontale.*

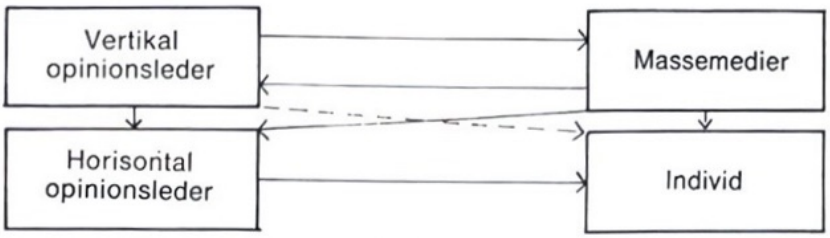
ad 1. *Vertikale*

Disse er »nationale« ledere og fungerer på landsplan. De står i spidsen for store organisationer og politiske partier og har nær kontakt til massemedierne. De ikke alene påvirkes af massemedier, men påvirker selv disse, se figur 3.

ad 2. *Horisontale*

Udgør de opinionsledere, vi har i den oprindelige totrins-hypotese. De optræder på det lokale plan. De har kontakt med de vertikale ledere, men får det meste af deres information fra presse, radio og tv.

Figur 3. Relationerne mellem opinionsledere, massemedier og individer

Kilde: G. Albinson, S. Tengelin og K. E. Wärneryd: »Reklamens ekonomiska roll« (Stockholm 1964).

De horisontale opionsledere findes i alle erhverv og samfundslag. De er meget foreningsaktive, har fasttømrede anskuelser og tilhører »kernen« i de foreninger og organisationer, de er medlemmer af. De udfører mange former for uformel aktivitet, f. eks. diskussioner, hvormed de forsøger at overtale andre til at indtage deres eget standpunkt.

Hvis vi skal drage vor egen undersøgelse af dagspressen ind, så er det interessant at bemærke, at flere undersøgelser viser, at opinionsdannere sætter relativt større pris på dagblade, end almindelige mennesker gør. Nedenstående tabel giver et indtryk af, hvor opinionslederne får deres oplysninger fra:

Opinionsformidlerne er storforbrugere af massemedier. Pressen har i nogen grad ladet sig påvirke af forskningsresultaterne omkring totrins-hypotesen og har bevidst henvendt sig til gruppen af opinionsformidlere, det gælder især i de ledende artikler. At totrins-hypotesen har været af meget stor betydning for massemedieforskningen vil vist få bestride. Når der alligevel i 60erne er fremkommet berettiget kritik imod den, skyldes det, at dens forudsætninger til en vis grad er ændrede. Vi har bevæget os ind i tv-alderen. Dermed er mulighederne for at sende budskaber direkte ud til

TABEL 2.

Opinionsledernes kundskabskilder

Fik flest oplysninger gennem	Opinions-formidlere i pct.	Mellemgruppe i pct.	Indifferente i pct.
Private diskussioner	10	9	4
Dagblade	43	29	28
Radio	27	28	26
TV	41	45	34
Ved ikke	4	6	22
Oplysninger savnes	1	1	0
Antal personer	(117)	(339)	(380)

Kilde: Sjöden: »Sveriges första tv-val« (1962).

folk øget væsentligt og opinionsformidlerens rolle aftaget tilsvarende. Dog må man vel sige, at hvad angår de vertikale opinionsledere, så har de nu fået muligheder for at »komme i kontakt« med meget større menneskemængder end før. Det er blot tv, der formidler kontakten, og har dermed overtaget en del af de horisontale opinionslederes rolle.

En anden indvending er, at det traditionelle billede af opinionsformidleren er alt for skematisk. Undersøgelser har vist, at opinionsledere ikke behøver at være en gruppe af helt overbeviste mennesker med fasttømrede anskuelser. Det, der først og fremmest karakteriserer en opinionsleder, er *aktivitet*. De fører en meget ivrig indbyrdes diskussion, som ofte fører til, at de skifter standpunkt. Totrins-hypotesen er derfor et for enkelt billede af opinionsdannelsen. Den giver noget, men resten kræver mere komplicerede modeller.

Det har dog været muligt at påvise effekter fra massemedierne bl. a. i en dansk undersøgelse foretaget under sidste valgkamp[9]). Det var her tv, det drejede sig om, men man vil kunne påvise noget lignende for aviser. I det følgende vil jeg redegøre for min egen undersøgelse.

III. UNDERSØGELSEN

1. *Hypoteser*

At Danmarks eventuelle optagelse i »De europæiske Fællesskaber« er en begivenhed af vidtrækkende betydning, vil vist de færreste benægte. Folketinget har besluttet, at befolkningen ved en folkeafstemning skal afgøre, om det bliver et ja eller nej til EF. Det er et stort ansvar, man derved pålægger borgerne. Men det er et lige så stort ansvar for dem, som skal oplyse borgerne om, hvad de siger ja eller nej til. Som vi har set, er det en kompliceret proces, der foregår mellem massemedierne og borgere, men det er en kendsgerning, at dagspressen spiller en central rolle. Måske ikke som direkte formidler af kundskab om EF, men indirekte via opinionsformidlerne.

Der er to problemstillinger, som er afgørende ved Danmarks eventuelle indtræden i EF, dels en økonomisk i vid forstand, dels en kulturel eller ideologisk. Tilhængernes trumfkort er at henvise til den økonomiske nødvendighed af Danmarks indtræden, i hvert tilfælde hvis UK bliver medlem. Det betyder ikke, at det kulturelt-ideologiske er uden betydning, det er blot ingen hindring for dansk indtræden, da tilhængerne for størsteparten mener, at udvidelse af det internationale samarbejde er et kulturelt fremskridt. For så vidt angår det nordiske samarbejde, tillægger man det en vis betydning, men dog ikke mere, end at man er parat til at gå ind

[9]) se »Økonomi og Politik« nr. 3, 1971, p. 269. Harald Rømer: »Valgkampen 1971 – Et eksempel på tv-påvirkning«.

i EF uden Norge. Sikkerhedspolitikken holdes uden for EF og behandles i NATO.

For modstanderne har det kulturelt-ideologiske aspekt meget større betydning. Dels sympatiserer man ikke med de storkapitalistiske ideologier, som er dominerende i Fællesmarkedet, dels er man bange for, at Danmarks såkaldte kulturelle egenart går tabt ved medlemskab af EF. På det økonomiske område befrygter man, at mulighederne for at føre en progressiv skatte- og fordelingspolitik vil forsvinde, og at de økonomiske vækstfordele ved at komme i EF er meget kortsigtede. Angående det nordiske samarbejde lægger man meget vægt på dette fra modstandernes side, og det fremhæves som et realistisk alternativ til EF. Man tror ikke, at sikkerhedspolitikken kan udskilles fra EF på længere sigt.

Ovenstående er i korte træk, hvad befolkningen skal tage stilling til ved folkeafstemningen. Mit spørgsmål er så, hvorledes dagspressen skriver om EF-problematikken. For at besvare spørgsmålet, har jeg opstillet nogle *hypoteser,* som søges bekræftet eller afkræftet.

Disse hypoteser er formuleret på baggrund af den teori, som er omtalt i indledningen. Med dette udgangspunkt har jeg fundet det rimeligt at finde frem til to problemstillinger:

1. Hvad skriver aviserne om EEC?
2. Hvordan skriver de om EEC?

Det er disse to hovedfaktorer, som danner grundstammen i undersøgelsen. Vi vil hermed kunne nå frem til en viden om, hvorvidt aviserne opfylder kravene om saglighed efter Westerståhls definition, og om de lægger meget eller lidt vægt på at fange læsernes opmærksomhed. *Hypoteserne* er følgende:

1. Mængden af EF-stof er relativt størst i aviser tilsluttet partier, som er stærke tilhængere af EF (Venstre og Konservative) henholdsvis modstandere (SF).
2. EF-stoffet har en relativt mere fremtrædende plads i aviser, som tilhører de to ovennævnte kategorier.
3. Det »økonomiske« stof er dominerende hos tilhænger-aviser, det »kulturelt-ideologiske« hos modstanderne.
4. Der er sammenhæng mellem geografi og indhold, således at ikke-landbrugsstof har relativt mere plads i hovedstadsbladene og landbrugsstof relativt mere plads i blade uden for hovedstaden.
5. De uafhængige aviser er mere nuancerede i deres stilling til EF, som den kommer frem i de ledende artikler.
6. Tilhænger-aviserne skriver relativt mindre om nordiske anliggender end de øvrige aviser.

7. Opinionsstoffet har relativt mere dominerende plads end nyhedsstoffet i aviser, som er uafhængige af politiske partier sammenlignet med stærkt partibundne aviser.
8. Mængden af EEC-stof er relativt størst hos de store blade.

2. *Undersøgelsens område og analysemetode*

Selve undersøgelsen er en indholdsanalyse af 13 danske morgenavisers EF-stof. Følgende kriterier blev lagt til grund ved udvælgelsen af aviserne:

1. Hele landet skulle så vidt muligt dækkes.
2. Hele det politiske spektrum skulle så vidt muligt være repræsenteret.
3. Der skulle være en vis vælgermæssig opbakning bag de synspunkter, aviserne måtte formodes at repræsentere.

Disse hensyn er tilgodeset ved udvælgelsen af følgende aviser: *Politiken, Berlingske Tidende, Aktuelt, Kristeligt Dagblad, Information, Jyllands-Posten, Frederiksborg Amts Avis, Fyns Tidende, Jydske Tidende, Børsen, Ny Tid, Aalborg Amtstidende og Miniavisen.*

Undersøgelsesperioden var den 21. 10. 71 til 3. 11. 71. Englands afstemning om ja eller nej til EF foregik den 28. 10. 71, hvilket skabte en vis sikkerhed for, at EEC-problemerne overhovedet blev behandlet i pressen på undersøgelsestidspunktet.

Undersøgelsen var delt op i 2 dele:

1. en totalanalyse, hvor alt fællesmarkedsstof blev gennemgået og
2. en special analyse af de ledende artikler med henblik på at måle avisernes holdning til EF.

ad 1

På grundlag af de opstillede hypoteser udarbejdede jeg et kategoriskema. Skemaet er inddelt i 6 hovedgrupper. Hver gruppe er inddelt i kategorier, som alt i alt skulle give de oplysninger, vi havde brug for, nemlig følgende: Mængden af EEC-stof, avisernes partifarve, dens geografiske område, avisernes materiale (nyhedsstof, opinionsstof etc.), hvilke områder, stoffet dækkede (Storbritannien, Norden etc.), indholdet (økonomi, udenrigspolitik, kultur etc.), stoffets placering i avisen (side 1, bagside etc.) og endelig opsætningen (brugen af overskrifter, fremhævede typer etc.).

Måleenheden var spaltecentimeter for almindelig tekst, antal bogstaver for overskrifter[10]).

[10]) vedrørende en mere detaljeret gennemgang af undersøgelsen må henvises til J. B. Dalhoff: Dagspressen og EEC, Københavns Universitets økonomiske Institut, februar 1972.

ad 2

De ledende artikler indtager, som tidligere omtalt en central plads i avisen, fordi man her udtrykker sine politiske standpunkter om væsentlige emner, herunder EEC. Jeg har derfor fundet det på sin plads at foretage en speciel analyse af disse artikler med det formål at få et klart udtryk for hver enkelt avis's holdning til EEC-problematikken, især under synsvinklen dansk indtræden i EEC. I forbindelse med den første del af undersøgelsen kan vi desuden se, om der er nogen sammenhæng mellem avisens holdning og de øvrige faktorer, som er analyseret (partifarve, materiale, område, indhold, placering og opsætning). Analysen er foretaget på grundlag af et kategoriskema med tre grupper af temaer eller emner, idet vi sondrer mellem, om de får en »positiv«, en »negativ« eller en »neutral« omtale. Vi måler, måleenhed: spaltecentimeter, hvor stor en del af stoffet i de enkelte avisers ledende artikler, der falder i de enkelte kategorier. Opdelingen af kategorier inden for de enkelte grupper er temmelig specificeret for at få et så nuanceret billede som muligt.

Ud fra de fremkomne resultater beregnede jeg nogle tendenskoefficienter. Følgende formel blev brugt:

(1) $$C_f = \frac{f^2 - fu}{rt}, \text{ når } f > u$$

(2) $$C_u = \frac{fu - u^2}{rt}, \text{ når } u > f, \text{ hvor}$$

f = positivt materiale i absolutte tal
u = negativt materiale i absolutte tal
t = total antal analyseenheder (negative + positive + neutrale + øvrige)
r = total antal relevante analyseenheder (negative + positive + neutrale)

Denne formel er udviklet af Irving L. Janis og offentliggjort i Lasswell's bog »Language of Politics« fra 1949. Fordelen ved en sådan koefficient er mere af praktisk end teoretisk art, idet man får et entydigt mål, som er nyttigt ved sammenligninger. Når man ikke foretog en alt for restriktiv tolkning, viste denne koefficient sig at give et ganske godt billede af de undersøgte dagblades holdning til EEC. Pålideligheden af de beregnede tendenskoefficienter blev testet ved hjælp af et spørgeskema, som chefredaktørerne på de undersøgte blade blev bedt om at udfylde.

IV. RESULTATER

Gennemgangen af resultaterne vil falde i to dele. Først analysen af den samlede mængde EEC-stof, dernæst den specielle gennemgang af de ledende artikler.

1. *Samlet mængde EEC-stof*

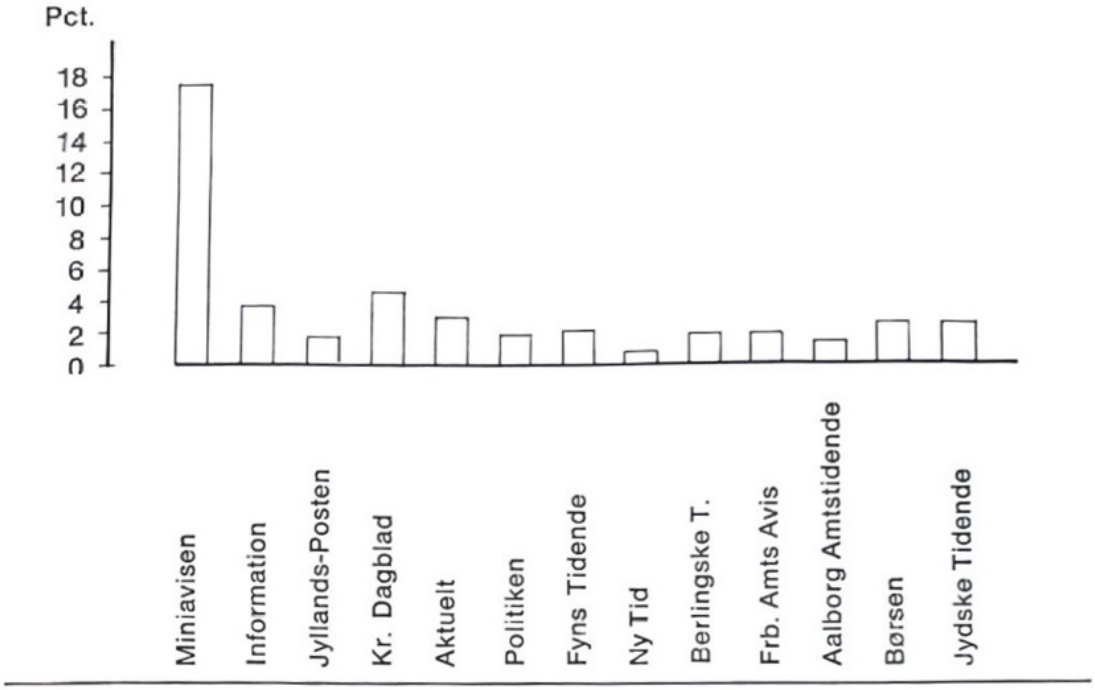
For at få et udtryk for den potentielle mængde stof i hver avis, har jeg beregnet et tal, der tager hensyn til sideantal, antal udgivelsesdage og format. Ingen af disse faktorer er ens fra avis til avis. Vedrørende sideantallet har jeg beregnet et gennemsnitstal for de udkomne numre. Hvad angår antal udgivelsesdage har vi for alle aviser udeladt søndage, da en temmelig stor del af aviserne ikke udkommer denne dag. Desuden adskiller søndagsudgaverne sig ofte så fundamentalt fra hverdagsudgaverne, at det ville betyde en unødig skævhed. Imidlertid udkommer visse aviser heller ikke om lørdagen og en enkelt ikke om mandagen. Da det kun drejer sig om tre, ganske vist ikke uinteressante, aviser, har jeg på trods af dette medtaget de øvrige avisers lørdags- og mandagsudgaver i undersøgelsen. For hver avis har vi under hensyn til formatet beregnet, hvor meget der kan stå på en side, regnet i spaltecentimeter. Ved at multiplicere gennemsnitligt sideantal med antal udgivelsesdage og stofmængde pr. side får vi et udtryk for den potentielle stofmængde i perioden. EEC-stoffets andel af denne samlede mængde viser da, hvor megen plads hver avis ofrer på EEC-problemer.

Nu er der rent faktisk forskel på aviserne. Man kan imidlertid konstruere en »gennemsnitsavis«, hvor vi tager hensyn til ovennævnte forskelle plus forskellen i oplag. Det viser sig, at der ikke er nogen sammenhæng mellem størrelse og andelen af EEC-stof. De tre største blade, Berlingske Tidende, Politiken og Jyllands-Posten har andele på fra 1,5 til 1,8 pct., medens de »skulle« have haft fra 3,8 til 9,5 pct. Et enkelt af de små blade, Miniavisen, med et oplag på kun ca. 5000, ofrer over 17 pct. af sin spalteplads på EEC, medens andre mindre blade som Information og Kristeligt Dagblad har andele på 3,7 og 4,2 pct., langt mere end de store aviser. De store blade ofrer relativt mindre plads på EEC-stof end de små og mindre blade. Men den absolutte mængde er størst hos de store aviser, hvilket måske er nok så vigtigt at bemærke.

Set ud fra et tilhænger–modstander synspunkt kan vi illustrere EEC-stoffets andel med en figur. På omstående figur har vi fra venstre mod højre aviserne fordelt med de stærkeste modstandere til venstre, stærkeste tilhængere yderst til højre.

Fordelingen er sket på basis af resultaterne fra analysen af de ledende artikler.

Figur 4. EEC-stoffets andel af samlet stofmængde i % fordelt på tilhænger- og modstander-aviser.

Kilde: undersøgte materiale

Vi ser, at der er en tendens til, at yderfløjene ofrer relativt mere plads på EEC-stof, end aviserne midt i spektret. Vi må imidlertid huske, at de to eneste aviser, som ifølge analysen er modstandere af EEC, Miniavisen og Information, kun udgør en forsvindende andel af den samlede dagspresse, nemlig 3,7 pct. af oplaget. Det man kan betegne som »midten«, nemlig Jyllands-Posten, Kristeligt Dagblad, Aktuelt og Politiken har ca. 50 pct. af oplaget. Hvis man skal udtrykke sig meget kontant, er det altså »de moderate«, der har overtaget rent oplagsmæssigt blandt tilhængeraviserne.

Af den samlede mængde EEC-stof, som er blevet trykt i den undersøgte periode, tegner de 4 største aviser, Berlingske Tidende, Aktuelt, Politiken og Jyllands-Posten sig for 42,4 pct., medens de har 72,5 pct. af oplaget. De 4 mindste aviser, Miniavisen, Ny Tid, Aalborg Amtstidende og Børsen har 17,8 pct. af EEC-stoffet, men kun 6,4 pct. af oplaget. Dette er vel ikke i sig selv overraskende. Mere bemærkelsesværdigt er det, at to relativt små aviser som Kristeligt Dagblad og Information har en større andel end blade som Jyllands-Posten, Frederiksborg Amts Avis, Jydske Tidende og Fyns Tidende, og at det mindste blad, Minavisen, bringer over 6 pct. af den samlede mængde EEC-stof. Der er altså ingen positiv sammenhæng mellem avisernes størrelse og mængden af EEC-stof, snarere tværtimod. – Der er ingen tvivl om EEC-modstandernes underlegenhed både oplags-

mæssigt og med hensyn til EEC-stof. Men hypotesen om, at henholdsvis stærke modstandere og tilhængere skriver relativt meget om EEC, må siges at holde stik.

2. *Materiale*

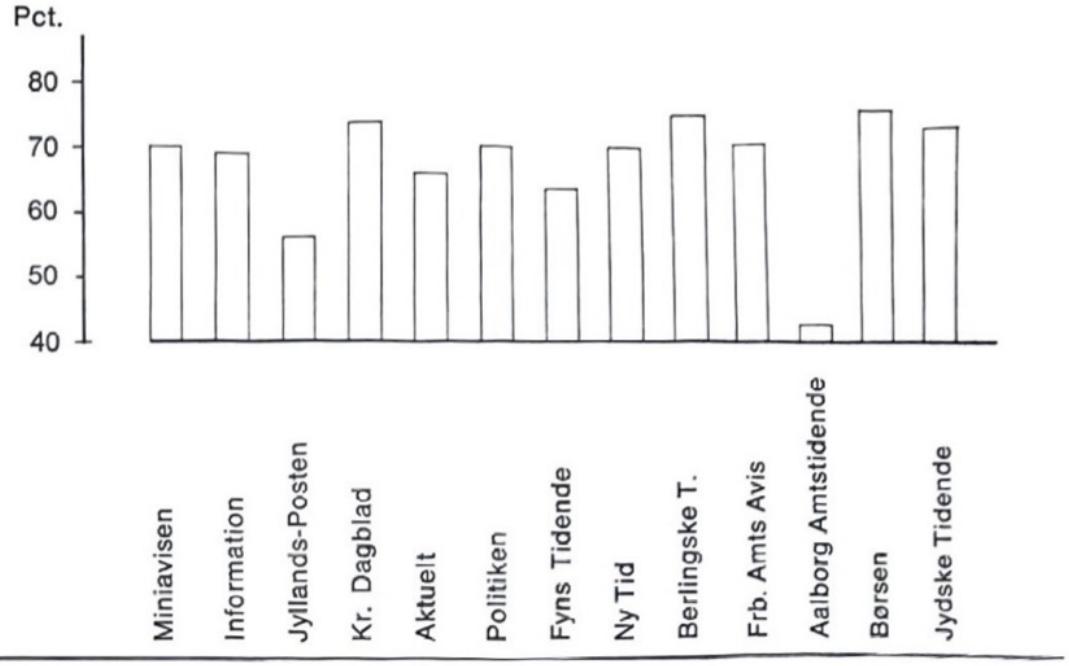
Her er undersøgt, hvordan aviserne har fordelt stoffet mellem nyheder og opinions- eller kommenterende stof, se figur 5.

Det er et samspil af mange faktorer, der afgør denne fordeling: Avisens tekniske, faglige og økonomiske formåen, hensynet til oplaget og læserkredsen, men også den politiske indstilling og dermed holdningen til EEC.

Nyhedsstoffet udgør næsten samme andel hos samtlige aviser. To aviser skiller sig dog klart ud, nemlig Aalborg Amtstidende og Jyllands-Posten. Amtstidende har (havde) kun begrænsede ressourcer og har altså valgt at satse på opinionsstoffet. For Jyllands-Postens vedkommende svarer det ganske godt til det almindelige indtryk af avisen, som et blad, der lægger stor vægt på oplysning og giver plads for indlæg fra hele det politiske spektrum.

Disse kommentarer, dels fra politikere, dels fra særligt sagkyndige udgør alene over 26 pct. af bladets samlede EEC-stof. Et lignende mønster gør sig gældende for Fyns Tidende. Også her må der være tale om en bevidst redaktionel linje, hvor man holder igen med nyhedsstoffet til fordel for kommentarer.

Figur 5. Nyhedsstoffets andel i % af samlede mængde EEC-stof

Kilde: undersøgte materiale

Ved siden af Aalborg Amtstidende er det Aktuelt, som gør mest ud af de ledende artikler. Med alle forbehold kan man vel forsigtigt konkludere, at dette ikke er uventet for en stærk partibunden avis. Miniavisen, Ny Tid og Jydske Tidende peger i samme retning. Det er et mønster, som er påvist i flere andre undersøgelser[11]). Hypotesen, om at opinionsstoffet har en relativt større andel i uafhængige aviser end i stærkt partibundne, er ikke blevet bekræftet. Jyllands-Posten svarer til formodningerne, men andre faktorer taler imod. Hovedindtrykket er, at de fleste aviser følger nogenlunde samme linje, alt andet lige, når de fordeler stoffet mellem nyheder og kommentarer.

3. *Område*

Vor hypotese er, at modstander-aviserne lægger relativt mere vægt på Norden, end de øvrige aviser.

Undersøgelsen viser, at det nuværende EEC, enten alene eller sammen med et eller flere af ansøgerlandene, optager næsten lige meget plads i alle aviser, nemlig ca. 25 pct., spredningen er ikke stor. Den øvrige verdens[12]) forhold til EEC ofres ikke megen spalteplads, fire aviser har det slet ikke med. Iøjnefaldende er dog, at Børsen bruger ca. 21 pct. på »den øvrige verden«, Aalborg Amtstidende ca. 15 pct. Det er især USA's og udviklingslandenes relationer til EEC, som har været genstand for omtale. Den ringe interesse for »den øvrige verden«, som bladene viser, er vel ikke unaturlig, sådan som debatten har formet sig.

Specielt danske problemer optager i gennemsnit ca. 40 pct. af spaltepladsen med en temmelig stor spredning fra 60 til 19 pct.

Mere interessant er Norden og Storbritannien. Set ud fra tilhænger – modstander synsvinklen er det svært at vise nogen sammenhæng til den spalteplads, der ofres nordiske anliggender. Miniavisen bruger dog godt 23 pct. på Norden, men Information kun ca. 6 pct. Kristeligt Dagblad, som hører til de »moderate«, ligger i toppen, hvilket er overensstemmende med dette blads almindelige orientering mod det nordiske. De to stærke EF-tilhængere, Børsen og Jydske Tidende har også en stor andel.

Det viser sig imidlertid, at de blade, der skriver meget om Norden, også, med nogle undtagelser, gør meget ud af Storbritannien. Regeringens officielle markedspolitik, som disse blade, Kristeligt Dagblad, Jydske Tidende, Aktuelt, Berlingske Tidende og Frederiksborg Amtsavis, er mere eller mindre stærke tilhængere af, afspejles i deres fordeling af EEC-stof på områder. Den danske orientering mod det nordiske og engelske viser sig ret tydeligt. At Miniavisen bruger megen plads på Norden er ikke over-

[11]) se f. eks. Niels Thomsen: Partipressen, Institut for Presseforskning og Samtidshistorie, Aarhus 1965.

[12]) dvs. alle lande minus EEC, Storbritannien, Danmark og Norden.

raskende, men vor oprindelige hypotese forkastes af, at blade som Information og Jyllands-Posten næsten ikke skriver om nordiske spørgsmål. Blade, der foruden Englands optagelse lægger stor vægt på Nordens forhold til EF som betingelse for dansk indtræden, viser denne opfattelse i fordelingen af EEC-stof på områder.

4. *Indhold (emner)*

Hvad får avisernes læsere oplysning om i forbindelse med EEC? Er det økonomi det hele, eller er der stor alsidighed? Det er det, vi skal se på nu. I tabel 3 har jeg lavet et sammendrag af de vigtigste kategorier.

Ser vi først på totalerne, fremgår det klart, at det er de almindelige politiske oplysninger, der dominerer, dvs. fortrinsvis af partipolitisk (eller indenrigspolitisk) art. Det gælder for alle aviserne, undtagen Børsen, som næsten negligerer dette emne. Denne tendens er ikke i uoverensstemmelse med det billede, vi har af dagspressen, men at det giver sig så stærkt et udslag, kan vel undre. Aviser som Jyllands-Posten, Kristeligt Dagblad, Information og Politiken, som alle er uafhængige af partierne, bruger 40–45 pct. af spaltepladsen til »generelle politiske spørgsmål«, medens f. eks. Berlingske Tidende og Fyns Tidende bruger ca. 35 pct. Det er for farligt at drage konklusioner på dette grundlag, men er værd at lægge mærke til.

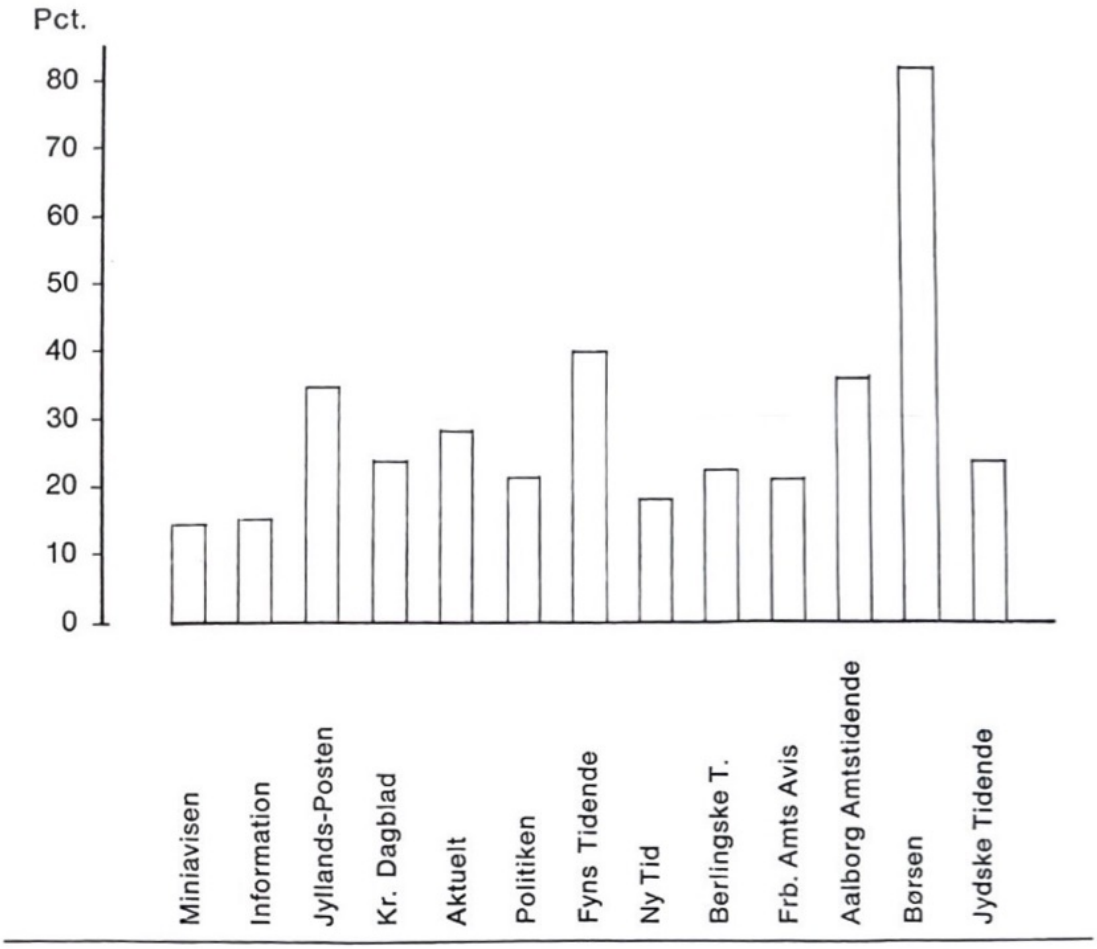
TABEL 3

EEC-stoffet fordelt på emner i %

	Økonomi	Politik	Udenrigspolitik	Landbrug	Industri	Kultur	Andet
Børsen	58,7	3,3	4,9	4,3	18,5	0,4	9,9
Jyllands-Posten	24,0	41,8	8,7	8,3	1,7	1,5	14,1
Aktuelt	21,4	43,9	13,5	1,6	6,0	8,1	5,6
Berlingske Tidende	18,3	37,4	14,5	3,2	0,6	2,7	22,9
Fyns Tidende	16,4	33,8	13,2	20,7	1,9	3,7	10,1
Kristeligt Dagblad	15,3	46,2	22,4	4,8	3,4	4,0	3,6
Ny Tid	14,2	37,0	28,0	4,0	–	2,1	14,5
Miniavisen	12,8	46,3	23,2	0,7	0,7	0,8	15,5
Information	11,7	43,1	17,3	2,7	0,5	7,2	17,5
Politiken	8,9	44,6	20,0	9,7	2,5	6,8	7,4
Aalborg Amtstidende	8,0	31,6	20,4	24,2	3,4	5,3	7,1
Jydske Tidende	7,7	44,3	19,9	14,0	2,0	4,3	7,9
Frb. Amts Avis	7,0	54,3	2,8	12,7	1,6	7,8	13,8
Total	17,1	40,6	15,3	7,9	3,1	4,6	11,4

Kilde: undersøgte materiale.

Figur 6. Økonomi- og erhvervsstofs andel af EEC-stof i %

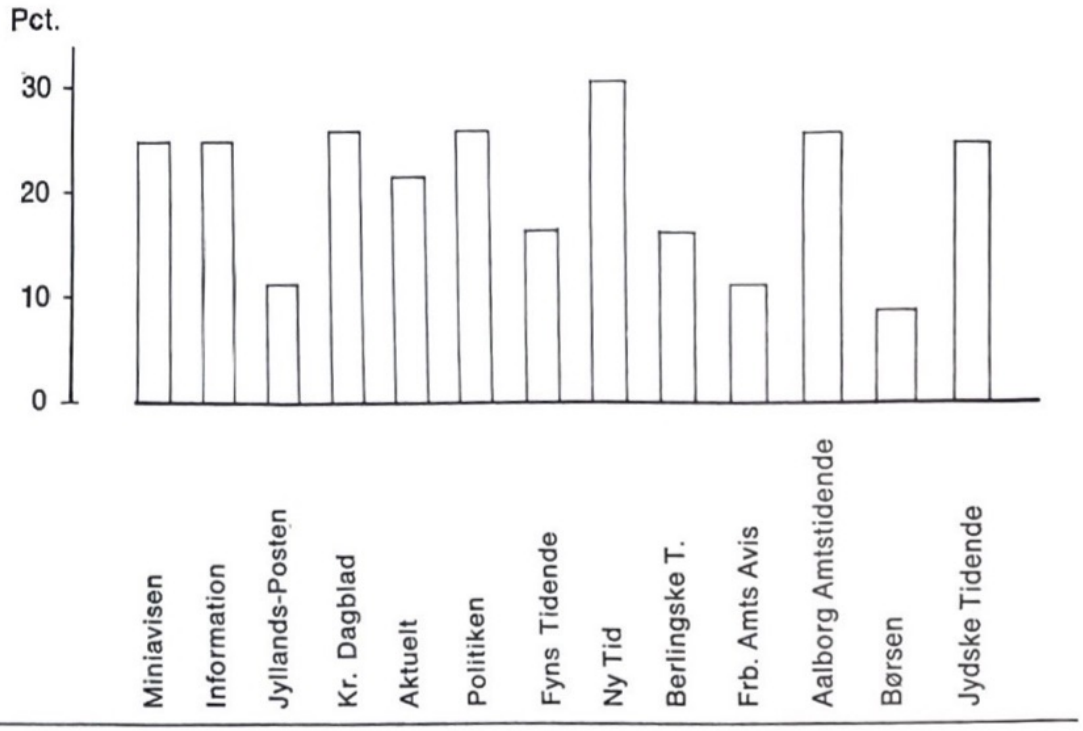

Kilde: undersøgte materiale

Når Børsen skilte sig så kraftigt ud, er hovedårsagen vel nok, at denne avis nu mere fremtræder som en slags fagblad for erhvervslivet end som et politisk dagblad i gængs forstand. Dette kommer endnu tydeligere frem, når vi ser på emner som »økonomi« og »industri«. Børsen bruger 77 pct. af sin spalteplads på disse, mens f. eks. Berlingske Tidende kun bruger ca. 20 pct. Ser vi på figur 6 er der ingen tvivl om, at det økonomi- og erhvervsorienterende stof som helhed har en større plads hos tilhænger-aviser end hos modstander-aviser, Miniavisen og Information. Der er til gengæld ret stor spredning inden for tilhænger-gruppen.

Ved at slå udenrigs- og kulturstof sammen, kan vi se, om der på disse områder er forskel på aviserne. De to modstander-aviser ligger begge lidt over gennemsnittet, medens der blandt tilhænger-aviserne er 5 under, men forskellen er ikke så udpræget som på fig. 6. Vi kan forsigtigt konkludere, at modstander-bladene lægger lidt større vægt på det sikkerhedspolitiske og kulturelt-ideologiske stof, men at forskellen ikke er så stor som ventet.

Figur 7. Udenrigs- og kulturstofs andel af EEC-stof i %

Kilde: undersøgte materiale

På dette område giver næsten alle aviserne en forholdsvis omfattende orientering. Flere af de mindre blade giver endda, deres økonomiske og øvrige styrke taget i betragtning, en forbavsende god dækning af de udenrigs- og sikkerhedspolitiske problemer.

Landbrugets problemer fremhæves ofte som meget væsentlige. Man kan formode, at landbrugsstoffet får relativt mere spalteplads, når vi kommer bort fra hovedstaden. Dette viser sig at holde stik, vi betragter tabel 4:

TABEL 4.

Landbrugsstof i % af EEC-stof, simple gennemsnit

Område	Pct.
København	3,8
Sjælland	12,7
Fyn	20,7
Jylland	12,6

Kilde: Tabel.

Det fremgår her meget tydeligt, at landbrugsstoffet nyder stor bevågenhed i provinsen. Fyns Tidende kan endnu leve op til sit ry som landboblad. I Jylland bruger Aalborg Amtstidende ca. 24 pct. af spaltepladsen med EEC-stof på landbruget, Jyllands-Posten kun godt 8 pct.

Selv om industrien vises en del interesse i hovedstadsbladene, især i Børsen, er det for intet at regne mod landbruget. Det er vel nok her en af de største skævheder ligger, idet det nemt kan give et forkert indtryk af EEC-problematikken, hvis man i for høj grad undlader at behandle industriens forhold. Tallene afspejler tydeligt, at landbruget effektivt har formået at bevare sin politiske indflydelse trods tilbagegang, medens industriens fremgang ikke har sat sig tilsvarende politiske spor. Det er et forhold pressen bør have for øje, når den orienterer om EEC.

Hvis vi med saglighed mener alsidighed, jvf. Westerståhls kriterium, (det er den side af saglighedsbegrebet, vi har undersøgt), så ser det tilsyneladende nogenlunde godt ud, jvf. tabel 3. Men der er dog nogle slemme huller. Der ofres tilsyneladende ikke megen plads på jordspørgsmål, boligpolitik, socialpolitik, forskning og undervisning og handel og liberale erhverv. Da vort materiale er så lille, kan dette skyldes tilfældigheder. Men alle områder er vigtige og bør ikke forsømmes. Jordspørgsmål har været fremme i debatten, det samme gælder socialpolitik. Begge to emner, der i høj grad optager folk.

Vi vil dog ikke drage for håndfaste konklusioner, men blot konstatere, at vort spinkle materiale viser, at dagspressens alsidighed på EEC-stoffets område stort set er på de »populære« emner og med en stor skævhed i forholdet mellem landbrugsstof og industri.

5. *Placering og opsætning*

A. *Placering*

Det er svært at sammenligne aviserne med hensyn til, hvor de placerer stoffet, idet de alle har forskelligt udseende: Nogle har specielle rubrikker for udlandsstof, økonomi, erhvervsliv, politik osv., men ikke alle. Vi vil derfor fortrinsvis koncentrere os om to sider, forsiden og ledersiden.

Det viser sig, at der er en vis tendens til, at modstander-bladene benytter forsiden mere end de øvrige blade, men også Kristeligt Dagblad og Frederiksborg Amts Avis ligger højt. De største blade benytter ikke forsiden nær så flittigt, ikke engang i forbindelse med store begivenheder som f. eks. den engelske afstemning. I den anden ende af skalaen finder vi Børsen, som skiller sig helt ud, og Aalborg Amtstidende og Ny Tid. Børsens ringe brug af forsiden skyldes, at man fortrinsvis benytter denne side til at annoncere, hvad der står inde i bladet. Desuden benytter den i høj grad specialsider om økonomi og erhvervsliv, hvor næsten 40 pct. af EEC-stoffet er placeret.

Ledersiden spiller en ret stor rolle hos næsten alle aviser, undtagen Kristeligt Dagblad, som har »side 2«. Næsten alt opinionsstof bringes på ledersiderne.

B. *Opsætning*

Også her er det svært at drage sammenligninger, da det tekniske udstyr og dermed økonomien spiller en stor rolle. Alle aviser bruger overskrifter i ret udstrakt grad, men der er en tendens til, at den stærkeste modstander-avis, Miniavisen, og de stærke tilhænger-aviser, Børsen og Jydske Tidende, delvis Fyns Tidende bruger overskrifter flittigere end de øvrige. Det styrker vor hypotese, at det delvis er de samme aviser, som er de flittigste benyttere af fremhævede typer. Forklaringen på denne tendens må primært være, at netop disse aviser lægger vægt på, at læserne nemt »fanger« EEC-stoffet[13]). For Miniavisens vedkommende gælder, at den både bruger forsiden og overskrifter flittigt. Information, derimod, gør ikke særlig meget ud af brugen af overskrifter, men det rimer vel meget godt med dette blads typografiske linje i al almindelighed.

Det er fortrinsvis de store aviser, som anvender billedstof (herunder vittighedstegninger) i væsentlig grad. Dette kan heller ikke overraske.

Set ud fra et saglighedssynspunkt er det ikke noget udpræget gode at lægge stor vægt på overskrifter i forhold til tekst med almindelige typer. Overskrifter er ofte direkte vildledende i forhold til teksten i en artikel. Da en del mennesker kun læser overskrifter, vil disse få et forkert indtryk af problemstillingen. Det er før set, at en ellers velmenende forfatter til en artikel har fået den totalt spoleret med en misvisende overskrift hæftet på af redaktionen. Mellemoverskrifter kan dog, brugt rigtigt, være til stor nytte, idet de gør artiklerne mere overskuelige og lettere at læse.

Den typografiske opsætning af en avis er en vigtig faktor, idet det er det første indtryk, man får af bladet. En avis kan virke »kedelig« på mange mennesker, selv om indholdet måske er fremragende, det har vi flere eksempler på i dansk presse. Omvendt kan stor brug af overskrifter og billeder tiltrække folk, uanset indholdet i øvrigt. Middagsbladenes succes skyldes for en del denne faktor. Men her, som i alle spørgsmål, må man gå på kompromis. Man må på en gang prøve at opretholde et vist skær af troværdighed og saglighed, men samtidig skele til oplaget og økonomien. Resultat: Visse emner behandles med samme trang til sensationer som i middagsbladene, medens andre ting får en saglig behandling og opsætning, som passer til emnet. En sådan politik, mener jeg, føres af blade som Politiken, Berlingske Tidende og Jyllands-Posten. Ingen af disse blade gør overdrevet brug af overskrifter i forbindelse med EEC-stoffet.

[13]) Undersøgelser viser, at netop placering og opsætning er væsentlige faktorer, når det gælder om at fange opmærksomheden.

Sammenholder vi med resultaterne fra undersøgelsen af, hvilke emner, der skrives om, kan vi sige, at dagspressen i højere grad søger at populærisere EEC-stoffet ved hjælp af opsætningen end ved valg af indhold. Dette må trods alt siges at være betryggende, forudsat at folk læser andet end overskrifterne. Det har ikke været dette studies opgave at undersøge troværdigheden eller sagligheden (i vid forstand) af det skrevne stof, så ovenstående konklusioner må læses med et vist forbehold.

6. *Undersøgelsen af de ledende artikler*

Formålet med denne special-undersøgelse var, som antydet tidligere, at få et mere præcist indtryk af avisernes holdning til EEC. Med holdning menes her til EEC i almindelighed, og til Danmarks eventuelle medlemskab i særdeleshed.

Resultaterne er vel ikke overraskende ved første øjekast, se fig. 8. Men Jyllands-Postens tal afviger en del fra det ventede, idet dette blad ofte udtrykker sig meget kategorisk i de ledende artikler. En mere positiv holdning var ventet. På den anden side stemmer det godt overens med bladets redaktionelle holdning, som giver plads for alle meninger og anskuelser. I dette tilfælde gav det sig udslag i lederne ved, at man fremhævede en lang række af de mindre heldige sider ved EEC, f. eks. handelspolitikken.

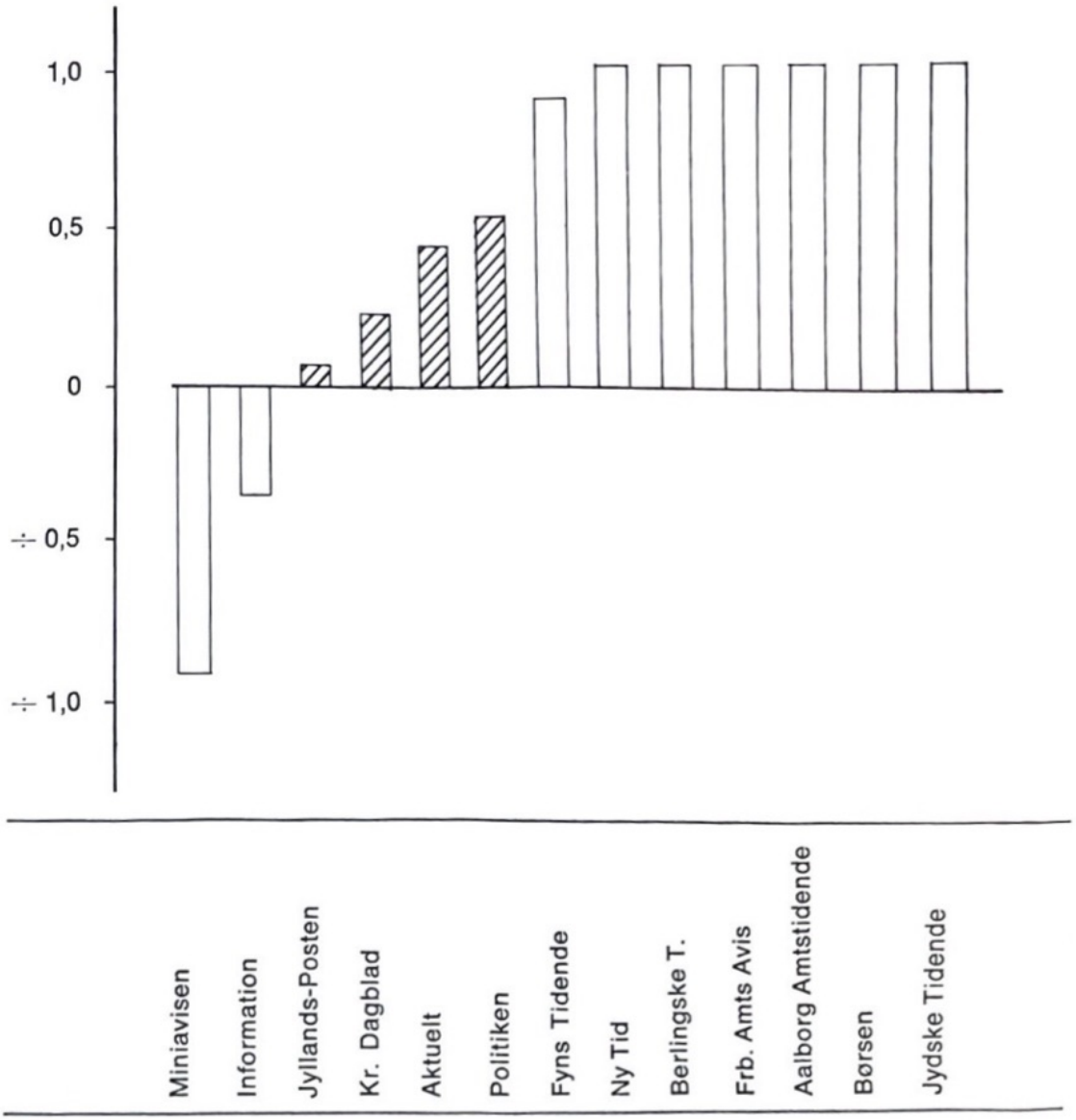
For at få et mere konkret udtryk for avisernes holdning beregnede jeg et sæt tendenskoefficienter. Resultatet ses her:

Figur 8 taler næsten for sig selv. Ud af 13 danske morgenblade er der kun to, som direkte giver udtryk for modstand mod EEC, resten er tilhængere. Der er en lille gruppe, som vi tidligere har omtalt som »moderate«, nemlig Jyllands-Posten, Kristeligt Dagblad, Aktuelt og Politiken. Vi lægger mærke til, at tre af disse aviser, som har en mere modereret indstilling til EEC, er uafhængige af partierne. Når Aktuelt er kommet med her, er det vel et meget godt udtryk for regeringens politik, positiv, men med visse forbehold.

Nu må vi ikke forledes til at tro, at resten af dagspressen er tilhængere uden forbehold af nogen art, men vi kan konstatere, at disse ikke kommer særlig meget frem i de ledende artikler. De forbehold, man måtte have, kommer i højere grad frem i baggrundsartikler og det øvrige opinionsstof, hvor de fleste aviser tillader indlæg fra både tilhængere og modstandere. Der findes selvfølgelig mere end to aviser i Danmark, som giver udtryk for modstand mod EEC. Men ud fra et hensyn til den vælgermæssige baggrund er vor undersøgelse ganske repræsentativ, idet Miniavisen er det eneste modstander-blad, som har en væsentlig partipolitisk opbakning.

Imidlertid er der delte meninger inden for alle partier, især socialdemokratiet og det radikale venstre. Disse modstandere udtrykker fortrinsvis deres meninger i Aktuelt og Politiken. Man kan vel ikke udelukke, at

Figur 8. Avisernes holdning til EEC udtrykt ved tendenskoefficienter.

Kilde: undersøgte materiale
Anm. de skråskraverede søjler angiver de såkaldte »moderate« aviser.

netop dette, giver sig udslag i disse to blades officielle holdning til EEC og afspejles i de ledende artikler, hvorfor vi finder dem i gruppen af »moderate« tilhængere, jvf. figur 8.

Modstanderne råder altså over knap 4 pct. af dagspressen, tilhængerne over resten. Men vi bemærker, at de såkaldte »moderate« aviser dækker 50 pct. af det samlede oplag. Faren for alt for megen ensidighed i debatten er dermed nedsat en smule, men langtfra elimineret. Vi må nemlig huske, at det kun er morgenblade, vi har undersøgt. En meget stor del af især provinspressen er eftermiddagsblade, heriblandt de store Stiftstidender,

TABEL 5.

Tilhænger- og modstander-aviser fordelt efter andel af samlet oplag i %

»Modstandere«	3,7
»Tilhængere«	96,3
heraf »moderate«	50,6
Total	100,0

Kilde: undersøgte materiale.

Vestkysten, Demokraten og Skive Folkeblad for at nævne nogle af de mere markante. Langt størsteparten af disse blade er orienteret mod venstre og det konservative folkeparti og dermed tilhængere af EEC.

For yderligere at underbygge hvor skæv fordelingen er, kan vi sammenholde med resultaterne ved folketingsvalget. Socialistisk Folkeparti fik ca. 6–7 pct. af stemmerne, men Miniavisen har under 1 pct. af det samlede oplag i den foreliggende undersøgelse. Aktuelt har kun ca. 14 pct. af oplaget. Socialdemokratiet 37 pct. af stemmerne. Resten af oplaget er stort set borgerligt orienteret.

7. *Sammenfatning og konklusion*

Formålet med det foreliggende studie har dels været at give en oversigt over de teoretiske problemer i forbindelse med kommunikationsforskning i al almindelighed, dels at foretage en beskrivelse af visse avisers EEC-stof.

Massekommunikation er en meget vigtig faktor i det moderne samfund, især radio og tv. Men også dagspressen har stadigvæk stor betydning. Til trods for undersøgelser som viser, at folk har mest tillid til tv, er der stadig mange mennesker, som har behov for at læse den daglige avis. Det er især politisk interesserede, viser det sig. Den debat, som foregår i pressen er vigtig og er med til at give et mere nuanceret billede f. eks. af EF-problematikken, end radio og tv er i stand til.

Effekten af massemedierne er et stridspunkt, jvf. diskussionen om totrins-hypotesen og de nyere teorier. Men selv om, f. eks. dagspressen ikke har stor indvirkning på folks holdning til EEC, så vil jeg alligevel vove en påstand om, at den er med til, sammen med andre faktorer, at forme befolkningens synspunkter. En stor del af den konkrete viden, almindelige mennesker har om EEC, har de fået gennem dagspressen. Derfor har pressen et vist ansvar, når befolkningen skal stemme om eventuel tilslutning til EF. Derfor er denne og lignende undersøgelser relevante.

Indholdsanalysen byder på mange praktiske og teoretiske vanskeligheder. Den er imidlertid et anvendeligt redskab, når man skal have et overblik over f. eks. en tekst eller indholdet af en tv-udsendelse.

Man skal imidlertid være meget omhyggelig og kritisk ved opstillingen af indholdsanalytiske modeller. Undersøgelsens resultater skal kunne reproduceres af en anden forsker eller af den samme forsker på et senere tidspunkt (have høj reliabilitet). Desuden må det fordres, at man virkelig har målt det, man havde til hensigt at måle. De samme resultater skal kunne opnås med en anden analysemetode (validiteten skal være i orden).

Begge de ovenstående krav kan være vanskelige at leve op til inden for samfundsforskningen, hvor subjektive hensyn spiller meget kraftigt ind. Det vil ofte være svært at konstruere metoder til at måle, om kravene er opfyldt. I mange tilfælde er man henvist til at stole på sin sunde fornuft og almindelige viden om emnet, når værdien af resultaterne skal bedømmes. Dette er i sig selv utilfredsstillende, og mange indholdsanalyser har haft en for dårlig validitet, fordi man ikke har været omhyggelig nok.

Ved større undersøgelser må der derfor kræves et meget indgående forarbejde. Bl. a. vil det være nødvendigt med mindre forstudier af stikprøver fra det endelige materiale, en fremgangsmåde, jeg selv har benyttet. Endvidere kan man supplere med interviews af chefredaktører, undersøgelser af alternative medier o. l.

Indholdsanalyser kan laves på mange forskellige måder ved brug af mere eller mindre avancerede metoder, alt afhængig af, hvad man vil opnå. Bl. a. vil det være nødvendigt at anvende elektronisk databehandling ved store undersøgelser med mange kategorier. Som følge heraf er indholdsanalysen en disciplin, som bedst udføres af forskere med kendskab til flere videnskabsgrene.

I det foreliggende studie er metoden benyttet til at analysere visse danske morgenavisers EEC-stof. Undersøgelser er hovedsageligt beskrivende, men i den specielle analyse af de ledende artikler har jeg forsøgt at foretage en tendensmåling, der viser de enkelte avisers holdning til EEC. Det interessante ved denne undersøgelse er ikke kun at konstatere, hvem der er for og imod, men at studere eventuelle nuancer i opfattelsen.

Ikke alle hypoteser blev bekræftet, men der fremkom flere interessante mønstre. Der viser sig at være en vis tendens til, at aviser, som er stærke modstandere og stærke tilhængere af EF[14]) skriver relativt mere om fællesmarkedet end de øvrige blade. Det var især tydeligt for modstanderaviserne. Mere interessant er det at konstatere, at tilhænger-bladene som helhed skriver lidt mindre om EEC end modstander-bladene og de blade, som havde en mere »moderat«[15]) indstilling til EEC.

Oplagsstørrelsen har kun indflydelse på den absolutte stofmængde, ikke den relative. Det er tværtimod blade som Miniavisen, Kristeligt Dagblad og Information, der bringer mest. EEC-stoffets fordeling over perioden viste,

[14]) modstandere og tilhængere, som det kom frem i analysen af de ledende artikler.
[15]) dvs. med en tendenskoefficient mellem o og ca. 0,5.

at de fleste aviser tillagde Englands afstemning relativt stor betydning, dog gjorde de to modstander-blade mindre ud af denne begivenhed.

Aviserne følger næsten samme linje, når det gælder fordelingen mellem nyhedsstof og opinionsstof. Ser vi bort fra »øvrigt materiale« fordeler stoffet sig med knap 70 pct. nyhedsstof, ca. 30 pct. opinionsstof, uanset størrelsen, partifarve og andre faktorer. Undtagelserne var Jyllands-Posten, Fyns Tidende og Aalborg Amtstidende, som lagde relativt mere vægt på opinionsstoffet. Men hypotesen, om at uafhængige aviser skulle have mere opinionsstof end de øvrige, blev ikke bekræftet.

Undersøgelsen af stoffets fordeling på områder bekræftede ikke hypotesen om, at modstander-aviserne skriver relativt mere om Norden end de øvrige blade, men Miniavisen lå dog næsthøjest efter Kristeligt Dagblad. Til gengæld kom avisernes holdning til EEC frem på en anden måde, idet det viste sig, at aviser, der lægger stor vægt på Englands optagelse og gode betingelser for de nordiske lande, bragte relativt meget stof om England og Norden. Den officielle danske markedspolitik, som de fleste dagblade støtter, afspejler sig altså i fordelingen af EEC-stoffet på områder.

Hypotesen om, at modstander-bladene lægger relativt størst vægt på det sikkerhedspolitiske og kulturelt-ideologiske stof, viser sig at holde stik, men forskellen er ikke så stærk som ventet.

Inden for tilhænger-aviserne er der ret stor spredning, hvad angår det økonomi- og erhvervsprægede stof, men som helhed større andel end hos modstanderne. Det almindelige politiske stof gør alle aviserne meget ud af. Interessant er det, at Børsen her skiller sig meget stærkt ud med næsten 80 pct. om økonomi og erhvervsliv. Dette blads status som en art fagblad for erhvervslivet bekræftes af denne undersøgelse.

Landbrugsstoffet har som ventet mere plads i provinsbladene end i København. Som helhed optager landbruget noget mere spalteplads end industrien. Dette er ikke overraskende, men bekræfter en skævhed, som dagspressen på længere sigt bør søge at rette op, da industrien også efter en eventuel indtræden i EEC vil vedblive at være vort vigtigste erhverv.

Vort materiale er for spinkelt til at drage konklusioner om bladenes alsidighed i almindelighed vedrørende EEC-problemer. Vi kan gå så vidt som til at konkludere, at det står ganske godt til, men at visse ikke uvæsentlige områder bør have en bedre dækning, det gælder industrien, sociale områder og jordspørgsmål.

Aviserne følger stort set den samme politik vedrørende stoffets placering i bladet. Dog er der en svag tendens til, at modstander-aviserne bruger forsiden lidt flittigere end de øvrige. Alle aviser lægger vægt på brugen af ledersiden, undtagen Kristeligt Dagblad, som har »side 2«.

Der er tendens til, at henholdsvis den stærke EEC-modstander, Miniavisen, og de stærke tilhængere, Børsen og Jydske Tidende, delvis Fyns

Tidende, gør mest ud af opsætningen ved brug af overskrifter og fremhævede typer. Billedstoffet, derimod, bruges mest af de store blade. Men vi kan forsigtigt konkludere, at EEC-stoffet har en relativt mere fremtrædende plads hos de stærke modstander- og tilhænger-aviser.

Den specielle tendensanalyse af de ledende artikler gav i og for sig ikke noget overraskende resultat, undtagen måske for Jyllands-Posten. Udtrykt ved tendenskoefficienter viste der sig at være to aviser, som var modstandere af EEC, Miniavisen og Information, resten var tilhængere, se figur 8. Men blandt tilhængerne fik vi en gruppe frem, som vi kaldte de »moderate«, nemlig Jyllands-Posten, Kristeligt Dagblad, Aktuelt og Politiken. Det var disse fire aviser, som tydeligst gav udtryk for visse forbehold med hensyn til EEC. Besvarelsen af de udsendte spørgeskemaer viste, at Jyllands-Posten er modstander af EF med tendens til det neutrale. Tre af disse blade, er uafhængige af partierne, Aktuelt er regeringsorgan. De forbehold, som de øvrige tilhængere måtte nære mod EEC, kommer med andre ord ikke frem i de ledende artikler.

Denne undersøgelse har vist, at fordelingen af modstander- og tilhængerpresse er meget skæv i Danmark set i forhold til befolkningens indstilling, som den kommer frem i Gallup-undersøgelser og ved tilslutning til partierne. Det betyder imidlertid ikke, at modstander-synspunkterne har tilsvarende svært ved at komme frem, idet over halvdelen af de undersøgte aviser fører en linje, som decideret tilstræber åbenhed over for alle anskuelser. Vi kan derfor konkludere, at den frigøren sig fra partibestemte synspunkter, som har været kendetegnende for pressen i de senere år, også er slået igennem ved behandlingen af EEC-problemerne. Aviserne tilstræber i højere grad end tidligere en saglig linje, som kan honorere de krav, et oplyst og kritisk indstillet publikum stiller. Det er denne indstilling, som skal sikre pressens overleven i konkurrence med tv på længere sigt. Fortsættes og udbygges den, vil mange mennesker stadig vedblive at hente en stor del af deres viden fra den daglige avis.

Allart, E. og Y. Littunen: Sociologi, Stockholm, 1968.
Berelson, Bernard: Content analysis in communication research. The Free Press, Publishers, Glencoe, Illinois, 1952.
Dagspressens situation, SOU 1968:48, 1968.
Fakta om tre media, Oslo 1963.
Gallups artikler, 1960–64.
Hadenius, S. og L. Weibull: Press, radio tv, Stockholm 1970.
Holsti, Ole R.: Content analysis for the social sciences and humanities, Addison-Wesley Publishing Company, 1969.
Homans, George: Menneskegruppen, Paludans Fiol-bibliotek, 1970.
Katz, Lazarsfeld: Personal influence, Publ., Opin. Quart., 1957.

Klapper, Joseph T.: The effects of mass communication. The Free Press of Glencoe, Illinois, 1961.

Lewin, Kurt: Frontiers in group dynamics II: Channels af group-live; social planning and action research (Human relations, 1947).

Lysgaard, Sverre: A content-analysis test of a hypothesis about trends in labour unions outlook and orientation, Oslo, 1959.

Palm, Göran: Indoktrineringen i Sverige, Stockholm 1968.

Pool, Ithiel de Sola: Trends in content analysis, Urbana III., University of Illinois Press, 1959.

Rømer, Harald: Valgkampen 1971 – et eksempel på tv-påvirkning. Økonomi og Politik nr. 3, 1971.

Schramm, Wilbur: Mass media and national development, Stanford 1964.

Stone, Denphy, Smith, Ogilvie: The general inquirer. A computer approach to content analysis. The M I T Press, 1966.

Thomsen, Niels: Partipressen, Institut for presseforskning og samtidshistorie, Århus, 1965.

Thorén, Stig: Studier i formidlingen af utenrikstelegram, Stockholm 1966.

Westerståhl, Jörgen: Dagspressen och den politiske opinionsbildningen, Statsvitenskapliga Institutionen, Göteborg Universitet, 1965.

Westerståhl, Jörgen: Vietnam i Sveriges Radio, Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborg Universitet, 1968.

Westerståhl, Jörgen: Valrörelsen 1968 i Sveriges Radio, Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborg Universitet, 1969.

Westerståhl, Jörgen: LKAB-konflikten i Radio/tv och dagspress, Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborg Universitet, 1971.